

Бояркіна Ганна Вікторівна,

старший викладач кафедри іноземних мов та перекладу,

факультет міжнародних відносин,

Національний авіаційний університет, м. Київ,

ORCID iD: 0009-0005-0164-0725

dn_anna@yahoo.com

АНАЛІТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ КИТАЙСЬКИХ ТОПОНІМІВ З МЕТОЮ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТА ГЕОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-КИТАЇСТІВ

У статті висвітлено потребу розтлумачення назв географічних об'єктів серед китайських топонімів задля їхнього кращого усвідомлення та запам'ятовування. Під час засвоєння географічних назв студенти та всі, хто вивчає стандартну китайську мову (Путунхуа), стикаються з проблемою різноманіття самих назв і з унікальною ієрогліфічною системою їхнього передання. Китайська топонімія, як один з великих розділів ономастики, має свої неповторні риси через використання певних топонімічних складників (топоформантів), що дають змогу орієнтуватися в просторі. Деталізований підхід із розтлумаченням семантичних компонентів у навчальному процесі допомагає зрозуміти розміщення певного географічного об'єкта. Застосування географічних маркерів скеровує за сторонами світу відносно певних адміністративних одиниць. З метою розширення лінгвістичної та географічної компетенцій серед топонімів у сучасній китайській мові в статті докладно проаналізовано назви провінцій та деяких міст, що за своїм найменуванням орієнтують нас у географічному просторі. Більшість таких назв має особливості, що притаманні саме китайській мові, де кожен окремий склад зі своїм етимологічним значенням несе семантичне навантаження на сприйняття навколишнього середовища.

Ключові слова: сучасна китайська мова; ономастика; топонімічні назви; географічне розташування; географічні об'єкти; сторони світу; геолокаційні маркери; топоформанти; семантична основа; адміністративні одиниці; провінції; лінгвістична та географічна компетентності.

Boiarkina Ganna,

senior teacher of the Foreign Languages &

Translation Department,

Faculty of International Relations,

National Aviation University, Kyiv,

ORCID iD: 0009-0005-0164-0725

dn_anna@yahoo.com

ANALYTIC STUDYING OF CHINESE TOPONYMS WITH THE PURPOSE OF IMPROVING THE LINGUISTIC AND GEOGRAPHICAL COMPETENCE OF STUDENTS WHO LEARN THE CHINESE LANGUAGE

The article highlights the need to interpret the names of geographical objects among Chinese toponyms or their better understanding and memorization. When learning geographical names, students and all those people who study standard the

Chinese language (Putonghua) are faces with the problem of diversity of their names and with the unique hieroglyphic system of their transmission at the same time. Chinese toponymy, being one of the large sections of onomastics, has its own specified features due to the usage of certain toponymis constituents (topoformants) that allow to get oriented in space. A detailed description with the interpretation of semantic components in the educational process helps to understand the location of a certain geographical object. Usage of geographical markers guides according the cardinal directions with correlation to certain administrative units. In order to expand linguistic and geographical competences among toponyms in the modern Chinese language, the article examines and analyzes in detail the names of provinces and some cities, which are easy to navigate in geographical space by their names. The majority of such names have some own features that are specific to the Chinese language, where each individual syllable with its etymological meaning carries a semantic load on the perception of the environment.

Keywords: modern Chinese language; onomastics; toponymic names; geographical location; geographical objects; cardinal directions; geolocative numbers; topoformants; semantic basis; administrative units; provinces; linguistic and geographical competence.

Постановка проблеми. Кожна мова має свої сталі правила утворення топонімів. У сучасному світі є незчисленна кількість топонімічних назв, утворених згідно з правилами певної мови. У стандартній китайській мові, на відміну від інших, процес створення топонімів значно відрізняється від мов з алфавітним письмом: є певні правила, що призначені для стандартизації китайських географічних назв. У сучасних атласах, підручниках, словниках подають зазвичай топонімічні назви без пояснень складових частин (топоформантів), тому їх запам'ятовування винятково механічним шляхом як звукової та графічної оболонки не дає впевненості, що слово буде асоційовано саме з топонімом. Отже дуже важливим та пізнавальним ми вважаємо питання аналізу певних принципів утворення власних географічних назв, серед яких виокремлюють такі групи топонімів: 1) хороніми (назви великих областей, регіонів:

географічних, економічних, історичних); 2) ойконіми (назви будь-яких населених місць) з розподілом на астіоніми/полісоніми (назви міст), комоніми (назви поселень сільського типу), урбаноніми (назви внутрішньоміських об'єктів), годоніми (назви вулиць), агороніми (назви площ); 3) гідроніми (назви водних об'єктів), до яких належать пелагоніми (назви морів), ліммоніми (назви озер), потамоніми (назви річок), гелоніми (назви боліт); 4) дрімоніми (назви лісів і лісових масивів); 5) ороніми (назви об'єктів рельєфу: долин, плато, низовин, гір, хребтів, горбів) та спелеоніми (назви печер, гротів, підземних систем) та інші (Лабінська, 2016). Усі вони тісно пов'язані між собою за рахунок використання номінативних термінів (родових компонентів/семантичних топоформантів, що вказують на ту чи ту групу ономастичних назв), серед яких найчастіше вживані такі, як 海 hǎi (“море”), 湖 hú (“озеро”), 河 hé (“річка”), 江 jiāng (“річка”), 山 shān (“гора”), 州 zhōu (“область/ місцевість”) та інші. Але насамперед варто виокремити саме ті топонімічні назви, що містять у собі “геолокаційний” напрямок-підказку щодо місця розташування самого географічного об'єкта з орієнтацією відносно до чотирьох сторін світу: 北 běi (“північ”), 南 nán (“південь”), 东 dōng (“схід”), 西 xī (“захід”). Деталізована назва за сторонами світу стає важливим елементом під час вивчення цілого пласту топонімів у сучасній китайській мові, які досліджуються когнітивною ономастикою (Карпенко, 2010).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень, присвячених питанню вивчення ономастики сучасної китайської мови, незважаючи на наявний лексикологічний підхід до тлумачення онімів (ономастичних назв), нині не спостерігаємо системного подання самого матеріалу для дидактичних цілей. У підручниках та посібниках, що використовують під час навчання китайської мови на всіх рівнях, зазвичай подають приклади власних назв з їхнім перекладом переважно у вигляді фонетичних калькувань. Отже, семантичне навантаження топонімів залишається поза увагою. Проте топоформанти мають величезний потенціал для сприйняття при ознайомленні та вивченні топонімічних назв, які презентують соціокультурний код нації. Брак систематизованих “живих прикладів” та невпорядкованість подання матеріалу значно ускладнюють процес запам'ятовування та правильного вживання топонімів. Їхня неосяжна кількість ще більше заплутує та розсіює увагу студентів, що тільки-но починають або навіть продовжують вивчати китайську мову. Унаслідок цього спостерігається екстралінгвальна плутанина та необізнаність щодо розташування тих географічних об'єктів, назви яких вміщено в сучасних підручниках та інших навчальних матеріалах.

Отже, **мета** нашого дослідження полягає в структурованому аналізі та систематизованому поданні

топонімічних назв у Путунхуа на прикладі назв провінцій задля розширення лінгвістичної та географічної компетентності всіх, хто вивчає сучасну китайську мову.

Виклад основного матеріалу дослідження. В інформаційному просторі ми щодня стикаємося з величезною кількістю географічних назв, а саме китайських топонімічних найменувань через стрімкий розвиток Китаю та його вплив на світові тенденції та явища. При будь-якому згадуванні китайської власної назви-топоніма варто враховувати її екстралінгвальні особливості – семантику складових формантів, що віддзеркалюють наявність певних природних умов тієї чи тієї місцевості. Тлумачення у вигляді спеціально дібраних частин-компонентів, з яких складаються топонімічні назви, значно полегшують процес запам'ятовування топонімів та орієнтації щодо розміщення певного географічного об'єкта.

Водночас для забезпечення ефективного засвоєння досить складної інформації щодо утворення китайських топонімів доцільно використовувати на заняттях усі засоби унаочнення (топографічні та контурні мапи, інтерактивну дошку тощо), які б дозволили студентам максимально точно “побачити” та зрозуміти всі географічні чинники, що впливають на китайську топоніміку.

Під час ознайомлення з новими топонімічними назвами ми пропонуємо розглянути семантичну основу їхніх найменувань, яка відбиває образну уяву жителів Піднебесної щодо географічних об'єктів. Насамперед слід зауважити, що більшість китайських географічних назв у Путунхуа складається з компонентів, що безпосередньо переважно стосуються географічних особливостей розташування того чи того об'єкта (з урахуванням історико-культурних чинників тощо). Це виявляється в залученні чітких “геолокаційних міток-підказок” (родових топоформантів, орієнтованих у просторі), що являють собою чотири сторони світу та/або віднесеність до морів, річок, озер, гір (близькості до гір, морів, озер, річок тощо).

Також слід зауважити, що китайська топоніміка має характерну особливість: китайці дотримуються південної орієнтації, що відображається насамперед у найменуванні компасу 指南针 [zhǐnánzhēn] (指南针, б. д.). Цей термін чітко виявляє головну південну спрямованість, оскільки складається зі знаків 指 zhǐ (“вказувати”), 南 nán (“південь”), 针 zhēn (“голка”). На відміну від інших народів, ураховуючи певні географічні фактори та історико-культурні особливості, китайці південну сторону вважають основною (передньою стороною об'їру), відповідно північну сторону – задньою, східну – лівою, а західну – правою. Якщо уважно подивитися на проміжні напрямки за сторонами світу, то можна побачити назви, утворені всупереч загальноприйнятим принципам: так,

наприклад, Південно-Східна Азія має назву 东南亚 [Dōngnányà], у якій спостерігаємо поєднання сходу 东 [dōng] та півдня 南 [nán] для позначення рубежів за географічною характеристикою; північно-західна територія Китаю 西北 [xīběi] відповідно має назву “навпаки”: захід 西 [xī] + північ 北 [běi].

Аналізуючи головні адміністративні одиниці розподілу Китаю (провінції, автономні райони, спеціальні адміністративні райони та міста центрального підпорядкування), ми бачимо цікаві та влучні з погляду структури топонімічні назви. Усім відомо, що Китай – величезна за територію країна, тож на її просторах є багато природних об’єктів (річок, озер, гір), що розділяють між собою певні місцевості. Таким чином, серед топонімів існують ніби протилежні назви деяких провінцій (на материковому Китаї): Хебей/Хенань 河北/河南 [Héběi/Hénán], Хубей/Хунань 湖北/湖南 [Húběi/Húnán], Шаньдун/Шаньсі 山东/山西 [Shāndōng/Shānxī], що відрізняються своєю локацією насамперед відносно сторін світу (північ – південь, схід – захід) та відповідно до того, з якої сторони вони розташовані від певної річки/озера/гори (*Provinces of China // the complete guide to China's 24 divisions*, б. д.).

На першому етапі ознайомлення ми бачимо початкові склади у вигляді 河 [hé] / 湖 [hú] / 山 [shān], що позначають певну річку/озеро/гору, а останні – називають чотири сторони світу: 北 [běi] – 南 [nán] / північ – південь, 东 [dōng] – 西 [xī] / схід – захід. Отже, принцип територіальної класифікації, завдяки якому назви місцевостей утворено відповідно до їхнього розташування відносно певних географічних об’єктів, виявляється в самому найменуванні топоніма. Але тоді постає запитання: які саме річки/озера/гори мають стосунок до цих географічних назв? Цікавим може стати відкриття, що річкою, що розділяє провінції Хебей/Хенань 河北/河南 [Héběi/Hénán], є не всім відома Хуанхе 黄河 [Huánghé], яку ще називають “Жовта річка”, оскільки в її назві закладено склади “жовтий” 黄 [huáng] + “річка” 河 [hé], а річка Чжанхе 漳河 [Zhānghé], зовсім невелика порівняно з Хуанхе (“матір’ю китайської цивілізації”, на берегах якої з’явилися перші оселі прадавніх китайців). Отже, саме річка Чжанхе, що є притокою Хуанхе, згадана в назвах провінцій Хебей/Хенань. Але дуже важливим є те, з якої сторони щодо річки розташовані зазначені вище провінції: завершальний семантичний компонент (географічний маркер) поясняє, що провінція Хебей розташована на **північ** від Чжанхе, а Хенань – на **південь** від неї (河南与河北的分界线是黄河吗? 为另外一条河流_百科ta说, б. д.).

Під час лінгвістичного аналізу назв провінцій Хубей/Хунань 湖北/湖南 [Húběi/Húnán] ми спостерігаємо такий самий принцип топонімічних найменувань з єдиною відмінністю, що їхнє розмежування проходить з орієнтацією на озеро Дунтінху 洞庭

湖 [Dòngtíng hú], що є другим за величиною прісноводним озером Китаю. Але головна протилежність цих топонімів полягає в тому, що географічні локації, з якими вони співвідносяться, мають різне розташування відносно сторін світу: провінція Хубей розташована на **північ** від озера Дунтінху, а провінція Хунань – на **південь** від цього озера.

На відміну від попередніх двох пар назв провінцій, провінції Шаньдун і Шаньсі 山东/山西 [Shāndōng/Shānxī] зовсім не мають спільного кордону, що має розділяти їх зі сходу 东 або заходу 西 від якоїсь гори (початковий склад 山 [shān] про це чітко свідчить), а, навпаки, розмежовані посередині територією, що належить до провінції Хебей, про яку ми вже згадували вище. За історичною легендою про Юйгуна, що зсунув гору (愚公移山 [Yúgōng yíshān]), сталося так, що розташовані неподалік гори Тайханшань 太行山 [Tàihángshān] та Ванвушань 王屋山 [Wángwūshān] розділилися та стали невід’ємною частиною регіону на території сучасних провінцій Хебей, Хенань та Шаньсі, таким чином не маючи жодного стосунку до провінції Шаньдун. Проте наявність поруч гір, що виступають відправною точкою в позначенні цих місцевостей, чітко вказує винятково на географічний чинник, а саме: назва провінції Шаньдун вказує на те, що вона розташована на **схід** від гори Сяошань 萧山 [Xiāoshān] (яка розташована на південь від гори Тайханшань 太行山 [Tàihángshān]), а провінція Шаньсі у своїй назві містить підказку про те, що її розміщення – на **захід** від священної гори Тайшань 泰山 [Tàishān]. Незважаючи на такі відхилення/розбіжності в назвах провінцій стосовно гір, розташованих поблизу, вплив навколишніх природних об’єктів на найменування місцевостей є дуже вагомим.

Особливу увагу треба приділити провінції під назвою Шеньсі 陕西 [Shǎnxī], що розташована на захід від провінції Шаньсі 山西 [Shānxī]. Головна відмінність полягає в початкових ієрогліфах (山 shān/陕 shǎn), тому їхнє вимовляння має бути чітким з правильною тональною характеристикою, де склад “shan” може бути почутий в 1-му [shān] або 3-му [shǎn] тонах. Звідси й різні варіанти назв, що в українській транслітерації записують як Шаньсі (山西) та Шеньсі (陕西), а латиницею пишуть Shanxi (山西) та Shaanxi (陕西) відповідно. Отже, некоректне вимовляння може стати прикрою помилкою під час подорожі Китаєм, підтверджуючи важливість дотримання тонального вимовляння кожного окремого складу.

Розглядаючи адміністративну мапу сучасного Китаю, можемо побачити приклади ще кількох провінцій та інших адміністративних одиниць, які у своїх назвах мають прив’язку до чотирьох сторін світу або до певних географічних номінацій. Наприклад, провінція Гуандун 广东 [Guǎngdōng] та місцевість Гуансі [Guǎngxī] (з повною назвою Гуансі-Чжуан-

ський автономний район 广西壮族自治区 [Guǎngxī zhuàngzú zìzhìqū] мають “напівпротилежні” назви за рахунок географічного маркера “схід/захід” 东 [dōng]/西 [xī], проте початковий склад в їхніх назвах однаковий 广 [guǎng] (*MDBG english to chinese dictionary*, б. д.-б): його семантика “широти/широкої місцевості” дає право вважати, що територія цих регіонів і насправді є широкою та великою порівняно з деякими іншими адміністративними одиницями КНР. Таким чином, тлумачення обох назв у вигляді “східні простори” та “західні простори” є правильним (*Chinese place names*, б. д.).

Під час розтлумачення (“дешифрування”) назв провінцій Юньнань 云南 [Yúnnán] та Хайнань 海南 [Hǎinán] дізнаємося про те, що вони розташовані десь у південній частині Китаю, тому що містять у собі підказку у вигляді кінцевого топоформанта 南 [nán] зі значенням “південь”. Слід також зауважити, що провінція Юньнань розташована на материковому Китаї, тоді, як Хайнань є острівною частиною (острів Хайнань інколи самі китайці називають “край/кінець Китаю”). Тлумачення початкового складу топоніма Хайнань у вигляді знака 海 [hǎi] “море” чітко свідчить про близькість до моря, що відповідає дійсності: провінція Хайнань має вихід до Південно-китайського моря 南海 [Nánhǎi], назва якого є паліндромом назви провінції. Таким чином, географічне розташування регіону безпосередньо відбите в його назві.

На відміну від Хайнань, значення початкового складу 云 [yún] “хмара” в назві провінції Юньнань 云南 [Yúnnán] не має чіткої конотації щодо її територіального розташування згідно з певними географічними об’єктами, але можна припустити, що така назва зумовлена наявністю високих гір у тій місцевості, які височать аж до самих хмар (найвищою точкою в тому регіоні є хребет Хендуань висотою 6740 м на північ від передгір’я Тибету), або великим обсягом хмарних днів порівняно із сонячним періодом. Отже, назву Юньнань можна тлумачити як “хмарний південь” (*Chinese place names*, б. д.).

Слід зазначити, що не у всіх топонімічних назвах вживання компонента 海 [hǎi] “море” має прямий стосунок до розміщення певного географічного об’єкта десь біля моря, як, наприклад, у назві провінції Цинхай 青海 [Qīnghǎi], що розташована в західній частині центрального Китаю, де відстань до моря є величезною. У тому регіоні, однак, розміщене значуще для всього Китаю однойменне озеро Цинхай (на Цинхай-Тибетському нагір’ї), звідки беруть свій початок 2 головні річки Китаю (Хуанхе та Янцзи). Згідно з історичними записами, назва Цинхай з’явилася ще в період династії Цін (1636–1912 рр.), коли поруч з озером була місцевість з такою самою назвою.

Розглядаючи на мапі Китаю територію Цинхай-Тибетського нагір’я, бачимо Тибет 西藏 [Xīzàng] на

південь від провінції Цинхай. Його назва вміщує не тільки географічний орієнтир у вигляді компонента 西 [xī] (“захід”), тому що регіон розташований у західній частині КНР, а й прихований зміст, у якому є натяк на його потаємні загадки у вигляді семантичного складу-підказки 藏 [zàng]. Тлумачення цього складу в словниках передане словами “хова-ти; скарбниця; буддійський канон” (*MDBG english to chinese dictionary*, б. д.-е), що насправді відповідає образному уявленню цього регіону в багатьох жителів Піднебесної. Також слід зауважити, що повною назвою Тибету є топонім 西藏自治区 [Xīzàng zìzhìqū]/Тибетський автономний район.

З-посеред адміністративних назв провінцій Китаю можна проаналізувати ще деякі, що мають спільний топоформант 江 [jiāng] “річка”. Це провінції Чжецзян 浙江 [Zhèjiāng], Цзянсу 江苏 [Jiāngsū] та Цзянси 江西 [Jiāngxī]. Наявність географічного маркера (підказки про річку) свідчить про те, що ці провінції розташовані вздовж першої за довжиною серед інших річок на території материкового Китаю річки Янцзи 扬子江 [Yángzǐjiāng], назва якої містить такий самий компонент 江 (на відміну від Хуанхе 黄河 [Huánghé], який кваліфікують як “річка” за рахунок іншого маркера 河). Слід додати, що Янцзи має скорочений та більш уживаний варіант назви у вигляді 长江 [Chángjiāng], що в дослівному перекладі означає “довга річка”.

Розтлумачуючи інші лексичні компоненти в найменуваннях хоронімів, дізнаємося, що провінція Цзянси 江西 [Jiāngxī] за своїм семантичним трактуванням сприймається як регіон, що розташований на захід 西 [xī] від Янцзи, проте, насправді, сама провінція розташована на півдні басейну Янцзи (це пов’язано з тим, що спочатку ця місцевість називалася 江南西路 [Jiāngnán xīlù], та з часом повільно спростилося до 江西 [Jiāngxī]). Назва провінції Чжецзян 浙江 [Zhèjiāng] несе в собі згадку про те, що головна річка є звивистою за рахунок складової підказки 浙 [zhè] (*MDBG english to chinese dictionary*, б. д.-с).

Серед назв провінцій виділяється ще одна – провінція Хейлунцзян 黑龙江 [Hēilóngjiāng], назва якої хоча і містить семантичну підказку-уточнення про “річку”, але при цьому не стосується згаданої вище річки Янцзи, оскільки розташована в північно-східній частині Китаю неподалік від кордону з Росією, де не протікає Янцзи. Тому питання про річку стає першочерговим: виявляється, що назва самої провінції повністю збігається з назвою річки Хейлунцзян на її території (у широких географічних колах відомої як Амур). У китайському ж топонімічному варіанті спостерігаємо поєднання компонентів “чорний” 黑 [hēi] + “дракон” 龙 [lóng] + “річка” 江 [jiāng], що вказує на те, як її сприймали пращури сучасних жителів Піднебесної. У такий спосіб прадавні китайці продемонстрували образне уявлення щодо зазначеного

географічного об'єкта, адже вірили, що в цій річці живе чорний дракон. Слід також зазначити, що для відокремлення назви провінції від однойменної назви річки, у найменуванні провінції в кінці додано співвіднесений з адміністративним розподілом Китаю склад 省 [shěng] “провінція” (*MDBG english to chinese dictionary*, б. д.-d).

Дуже цікавим виявляється аналіз семантичних конотацій між складами 河 [hé] та 江 [jiāng], обидва з яких мають значення “річка”. У їхньому ієрогліфічному записі вміщено підказку “вода” у вигляді “ключа” 氵 (три краплі води вказують на будь-яку рідину будь-якого об'єму: починаючи від найменшої калюжі 洼, що переходить в струмок 溪, а струмок – у потік 流, потік – у річку 江/河, перетворюючись на ставки 池, озера 湖泊 та водоспади 瀑 та закінчуючи морем 海 й океаном 洋). Але питання розподілу, які назви річок мають топоформант у вигляді 河 [hé] або 江 [jiāng] являє собою певний екстралінгвістичний квест: вважається, що річки, які протікають на північ від Янцзи, у своїх назвах мають склад 河 [hé], а ті, що на південь – кінцевий склад 江 [jiāng], хоча є певні винятки з цього принципу (наприклад, та річка Амур, яка протікає лише на півночі Китаю). Цікавою є також аргументація стосовно іншого історико-географічного чинника: річки, що “старші” та ширші за інших, потребують указівки за допомогою складу 河 [hé], “молодші” та ті, що протікають через ущелини, мають у своєму складі 江 [jiāng]. Через те ми спостерігаємо цілком умотивований підхід, що розмежовує назви річок з урахуванням їхнього розташування за певними географічними характеристиками (*Chinese place names*, б. д.).

Слід також додати, що крім 河 [hé] та 江 [jiāng], є ще одне поняття “річка” в сучасній китайській мові, яке можна побачити в назві провінції Сичуань 四川 [Sìchuān]: це знак 川 (*MDBG english to chinese dictionary*, б. д.-f). Компоненти цієї назви 四 [sì] + 川 [chuān] (“4” + “річка”) чітко демонструють, що на території цієї провінції протікають чотири річки, оскільки вона справді розташована в басейні чотирьох річок з назвами Янцзи 长江 [Chángjiāng], Мінцзян 岷江 [Mínjiāng], Тоцзян 沱江 [Tuójiāng] та Цзялінцзян 嘉陵江 [Jiālíngjiāng]. Проте на відміну від назв цих річок з фінальним 江 [jiāng] у назві самої провінції Сичуань використано склад 川 [chuān], який своїм написом нагадує потоки річки (це додає ще й візуалізованого навантаження для наочного сприйняття географічних реалій тієї місцевості під прямолінійною назвою “чотири потоки/річки”). Водночас варто згадати історичну назву цього регіону 川峡四路 [Chuānxiá sìlù], яка може дати пояснення сучасній назві провінції з урахуванням її спрощення до 四川 [Sìchuān].

Власні назви інших регіонів/міст Китаю (хороніми/астіоніми), у найменуванні яких переважає се-

мантичний компонент, також чітко усвідомлюються як топоніми за рахунок складових топоформантів, що уточнюють їхнє розташування щодо певних географічних об'єктів. Для прикладу візьмемо назву “Шанхай” 上海 [Shànghǎi], яка є поєднанням складів 上 [shàng] та 海 [hǎi]: за їх допомогою можна простежити розташування цього мегаполісу відносно моря (东海 [Dōnghǎi] Східно-китайського). Отже, сама назва цього міста ніби каже, що воно розташоване “на морі”, але слід зазначити, що тільки його східна частина при цьому має безпосередній вихід до моря; усередині, натомість, місто поділене на дві частини річкою Хуанпу 黄浦江 [Huángrǔjiāng] і, незважаючи на розташування на східному узбережжі Китаю, Шанхай вважають південним містом, тому що воно розміщене на південь від Янцзи (上海是属于哪个方位-百度经验, б. д.).

Відомим і популярним серед туристів також є місто Сіань 西安 [Xī'ān] (“мир на заході”) – одна з попередніх столиць Китаю. Його сучасна назва прийшла на зміну стародавній назві Чан'ань 长安 [Cháng'ān] (“довготривалий мир/спокій”). Саме це місто вважають колискою китайської нації, тому що впродовж 13 династій воно слугувало столицею (найдовше за всі інші міста). Водночас його сприймають як першу столицю в східному світі, а також місто, з якого починався Великий Шовковий шлях. Звісно, таке найменування міста дає право вважати, що на його території панував мир та спокій протягом тривалого часу. Сучасна назва Сіань зберегла згадку про спокій (安 ān) з відмінністю в початковому складі, що географічно відносить нас до заходу Китаю 西 [xī] на відміну від Шанхаю (西安为什么被叫为西安? 有什么历史来由_西京, б. д.).

Почувши назву 北京 [Běijīng] “Пекін” (яке б мало бути записано за правилами транскрибування як “Бейцзін” (Нобова, 2019)), можемо одразу збагнути, про яке місто йдеться. Фонетичне калькування його назви та географічне уявлення виявляються на перший погляд головними, проте компоненти наголошують на особливому семантичному навантаженні: перший склад 北 [běi] орієнтує нас на північ (відносно Нанкіна – попереднього столичного міста та в загальному положенні на території сучасного Китаю), а другий компонент має значення “столиця” 京 [jīng]. Отже, Пекін 北京 [Běijīng] розтлумачується як “північна столиця”, Нанкін 南京 [Nánjīng], відповідно, як “південна столиця”, що з погляду географічного розташування виявляється не зовсім “коректним”: Пекін розташований не на крайній півночі Китаю (як, наприклад, згадана провінція Хейлунцзян), а неподалік від східного кордону КНР; щодо Нанкіну, то не можна категорично стверджувати, що він справді розміщений на півдні порівняно з іншими дійсно південними регіонами (такими як, наприклад, провінція Хунань або Хайнань). Нанкін розташований непода-

лік від Шанхаю, який вважають південним містом, і, отже, Нанкін відбиває південну орієнтацію у своїй назві (*Chinese place names*, б. д.).

Знаходимо аналогічний принцип найменування японської столиці “Токіо” 东京 [Dōngjīng], назва якої складається з початкового уточнювального маркера її розміщення на сході 东 [dōng] та другого номінативного компонента “столиця” 京 [jīng]. Отже, Токіо легко дешифрується як “східна столиця”.

Назви згаданих вище столичних міст являють собою традиційну семантичну модель найменувань, але слід зауважити, що багато міст у сучасному Китаї уточнюють своє адміністративне віднесення за допомогою складу 州 [zhōu] “область/штат/кантон/префектура”, що активно використовується при переданні назв певних адміністративних об’єктів (не тільки в Китаї) (*MDBG english to chinese dictionary*, б. д.-а). За нашими підрахунками, на території сучасної КНР розміщено близько 70 міст та містечок, у назвах яких кінцевий компонент – це топоформант 州 [zhōu]. Серед найвідоміших – такі міста, як Гуанчжоу 广州 [Guǎngzhōu], Ханчжоу 杭州 [Hángzhōu], Сучжоу 苏州 [Sūzhōu], Фучжоу 福州 [Fúzhōu], Чженчжоу 郑州 [Zhèngzhōu], Ланчжоу 兰州 [Lánzhōu] тощо. Також є провінція Гуйчжоу 贵州 [Guìzhōu], назва якої презентує “дорогоцінну 贵 [guì] місцевість/область 州 [zhōu]”, що розташована в південній частині центрального Китаю. Подібні місця, незважаючи на спільний топоформант (州) у їхніх назвах, все одно виявляють свою індивідуальність і неповторність за рахунок початкових складів, які визначають їхню сутність. Так, наприклад, Гуанчжоу 广州 [Guǎngzhōu] (головне/столичне місто провінції Гуандун 广东 [Guǎngdōng]) визначається як “широка місцевість”; головне місто провінції Фуцзянь 福建 [Fújiàn] з назвою Фучжоу 福州 [Fúzhōu] трактується як “щаслива місцевість”. Таким чином спостерігаємо образне втілення міркувань/побажань прадавніх жителів Китаю.

Слід окремо додати, що всі великі міста, автономні райони та провінції Китаю мають, по-перше, скорочені назви (що мають один склад, який вживається як маркер місцевості на номерних знаках автівок), а, по-друге, для їхнього найменування використовуються емоційно забарвлені назви, які репрезентують екстралінгвальний контекст, на який впливає не тільки географічний, а й культурний, історичний та соціальний чинники. Наприклад, згадане вище місто Гуанчжоу в неформальному спілкуванні називають “містом баранів” або “містом рису” (*Chinese City Names // Find Out the {Real} Nicknames*, б. д.).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Невпинний розвиток політико-економічних та соціокультурних зв’язків КНР з іншими державами з кожним днем набирає обертів, тому під час вивчення китайських географічних назв китай-

ською мовою, варто привертати увагу студентів до головного принципу їх побудови, а саме – семантичного наповнення. Формування ономастичних назв будь-якої місцевості на території сучасного Китаю втілює певну закономірність у вживанні топоформантів. Отже, під час ознайомлення з будь-яким топонімом у тексті або в усній розмові треба акцентувати увагу насамперед не на його звукову та графічну оболонку, а на його внутрішню сутність – семантичні компоненти, з яких формується власна назва. Топонімічні найменування в багатьох випадках зумовлені географічним розташуванням того чи того об’єкта відносно сторін світу та інших географічних чинників (гір, рік, озер, морів тощо). Незважаючи на наявність “геолокаційних міток-підказок”, запам’ятовування назв ускладнене через їхню надвелику кількість, проте лінгвістичні знання, які формуються завдяки семантичним тлумаченням побудови топонімічних назв, допомагають усвідомити територіальне розташування того чи того географічного/адміністративного об’єкта. У статті докладно проаналізовано найменування 16 провінцій та 5 міст Китаю. Для ознайомлення студентів з іншими ономастичними назвами вважаємо доцільним продовжити дослідження назв головних міст провінцій Китаю з використанням автентичних матеріалів та спеціалізованої лінгвістичної літератури (словників, довідників, наукових праць тощо).

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Карпенко, О. (2010). *Когнітивна ономастика*. Посібник. Фенікс.
- Лабінська, Г. (2016). *Топоніміка*: Навч. посібник. ЛНУ імені Івана Франка.
- Chinese city names // find out the {real} nicknames. (б. д.). LTL Beihai. <https://ltl-beihai.com/chinese-city-names/>
- Chinese place names. (б. д.). San José State University. <https://www.sjsu.edu/faculty/watkins/chinalan.htm>
- Hobova, Y. (2019). Issues of rendering Chinese words by means of Ukrainian language. *Chinese Studies*, 2019(1), 94–103. <https://doi.org/10.15407/chinesest2019.01.094>
- MDBG english to chinese dictionary. (б. д.-а). MDBG Chinese Dictionary. <https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=州>
- MDBG english to chinese dictionary. (б. д.-б). MDBG Chinese Dictionary. <https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=+J^>
- MDBG english to chinese dictionary. (б. д.-с). MDBG Chinese Dictionary. <https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=浙>
- MDBG english to chinese dictionary. (б. д.-д). MDBG Chinese Dictionary. <https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=省>
- MDBG english to chinese dictionary. (б. д.-е). MDBG Chinese Dictionary.

- <https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=藏>
MDBG english to chinese dictionary. (б. д.-ф). MDBG Chinese Dictionary.
[https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?wdqr=川\[chuan1\]&wdrst=0](https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?wdqr=川[chuan1]&wdrst=0)
 Provinces of china // the complete guide to china's 34 divisions. (б. д.).
 LTL Chengdu.
<https://ltl-chengdu.com/provinces-of-china/>
 上海是属于哪个方位-百度经验. (б. д.). 百度经验——实用生活指南.
<https://jingyan.baidu.com/article/6b97984deab5bc5da2b0bfa9.html>
 指南针. (б. д.). 百度百科.
<https://baike.baidu.com/item/指南针/77896?fr=aladdin>
 河南与河北的分界线是黄河吗? 为另外一条河流_百科ta说. (б. д.).
 百度百科_全球领先的中文百科全书.
https://baike.baidu.com/tashuo/browse/content?id=624e65ac54e41d88571334a0&lemmaId=85162&fromLemmaModule=pcRight&lemmaTitle=漳河&fromModule=lemma_right-tashuo-article
 西安为什么被叫为西安? 有什么历史来自_西京. (б. д.). 搜狐.
https://www.sohu.com/a/384792705_100046826
 西藏自治区. (б. д.). 百度百科.
<https://baike.baidu.com/item/西藏自治区/242417?fromtitle=西藏&fromid=130045&fr=aladdin>
- MDBG english to chinese dictionary. (n. d.-b). MDBG Chinese Dictionary.
<https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=+广>
 MDBG english to chinese dictionary. (n. d.-c). MDBG Chinese Dictionary.
<https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=浙>
 MDBG english to chinese dictionary. (n. d.-d). MDBG Chinese Dictionary.
<https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=省>
MDBG english to chinese dictionary. (n. d.-e). MDBG Chinese Dictionary.
<https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=藏>
MDBG english to chinese dictionary. (n. d.-f). MDBG Chinese Dictionary.
[https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?wdqr=川\[chuan1\]&wdrst=0](https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?wdqr=川[chuan1]&wdrst=0)
 Provinces of china // the complete guide to china's 34 divisions. (n. d.).
 LTL Chengdu.
<https://ltl-chengdu.com/provinces-of-china/>
 上海是属于哪个方位-百度经验. (n. d.). 百度经验——实用生活指南.
<https://jingyan.baidu.com/article/6b97984deab5bc5da2b0bfa9.html>
 指南针. (n. d.). 百度百科.
<https://baike.baidu.com/item/指南针/77896?fr=aladdin>
 河南与河北的分界线是黄河吗? 为另外一条河流_百科ta说. (n. d.).
 百度百科_全球领先的中文百科全书.
https://baike.baidu.com/tashuo/browse/content?id=624e65ac54e41d88571334a0&lemmaId=85162&fromLemmaModule=pcRight&lemmaTitle=漳河&fromModule=lemma_right-tashuo-article
 西安为什么被叫为西安? 有什么历史来自_西京. (n. d.). 搜狐.
https://www.sohu.com/a/384792705_100046826
 西藏自治区. (n. d.). 百度百科.
<https://baike.baidu.com/item/西藏自治区/242417?fromtitle=西藏&fromid=130045&fr=aladdin>

REFERENCES

- Karpenko, O. (2010). Kohnityvna onomastyka. Posibnyk. Fenyks.
 Labinska, H. (2016). Toponimika: Navch. posibnyk. LNU imeni Ivana Franka.
 Chinese city names // find out the {real} nicknames. (n. d.). LTL Beihai.
<https://ltl-beihai.com/chinese-city-names/>
 Chinese place names. (n. d.). San José State University.
<https://www.sjsu.edu/faculty/watkins/chinalan.htm>
 Hobova, Y. (2019). Issues of rendering Chinese words by means of Ukrainian language. *Chinese Studies*, 2019(1), 94–103.
<https://doi.org/10.15407/chinesest2019.01.094>
 MDBG english to chinese dictionary. (n. d.-a). MDBG Chinese Dictionary.
<https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=州>
- Отримано 11.04.2024 р.*